

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ
AKADEMIA PEDAGOGIKI SPECJALNEJ IM. MARII
GRZEGORZEWSKIEJ
CONCORDIA UNIVERSITY OF EDMONTON
ГО "НТІ " ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ"
УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ГЛУХИХ
ЦЕНТР СЛУХОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ «АВРОРА»
ГО «АСОЦІАЦІЯ ДІЄВИХ ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ»

**Матеріали ІХ Міжнародного конгресу
зі спеціальної педагогіки та психології
«ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
В УМОВАХ МИРУ І ВІЙНИ»**

(25-26 жовтня 2023 року)

м. Київ

УДК 376.378.147.

ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ МИРУ І ВІЙНИ». Матеріали ІХ Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології, 2023. – 625с.

До збірника ввійшли матеріали і тези доповідей, подані учасниками ІХ Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології, 2023 **«Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни» (25-26 жовтня 2023 року).**

Тексти публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори.

© Інститут спеціальної педагогіки
і психології ім. М. Ярмаченка
НАПН України, 2023
© Автори статей, 2023

З М І С Т

Абакумова І. В.,

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО-ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СТАРШИХ
КЛАСІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ 14

Андрєєва О. В.,

СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В
ХАРКОВІ: ВИКЛИК, СКЛАДНОЩІ ТА НАДБАННЯ 18

Анохіна О. А.,

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ОСВІТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ 23

Аркадьєва О. О.,

СТРАТЕГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ І ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ
У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З ДЦП 27

Бабяк О. О.,

РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ШКОЛЯРІВ З
ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ 32

Барабан К.,

НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ
5-10 КЛАСІВ ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ 36

Бацура Г. В.,

СПІВПРАЦЯ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ – ЗАПОРУКА СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ
В УМОВАХ ВІЙНИ 40

Башара В. О.,

КОРЕКЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЯК ЗАСІБ ЇХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ 45

Березюк А. М.,

ЗБЕРЕЖЕННЯ, ПІДТРИМКА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ТА СТРЕСОСТІЙКОСТІ У
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 48

Білогаш О. Ф.,

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ТА ТЯЖКИМИ
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ 54

Біневич І.В.,

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ 62

Блеч Г. О.,

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ РАНЬОГО ПЕРЕДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ 65

Бобренко І. В.,

ОСОБЛИВОСТІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З
ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ

Ляшенко В. В., ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ	323
Мазурик Т. В., ІНКЛЮЗИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ: ЗДАТНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ СПРИЯТЛИВІ УМОВИ ДЛЯ КОЖНОГО УЧНЯ	328
Мартинчук О. В., Бородата Жоана, Гомон Яна, Кордиш Юлія, АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У КОНТЕКСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРОФІЛЮ ВЧИТЕЛЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	332
Мартинюк З. С., СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З РИНОЛАЛІЄЮ	337
Матусевич Г. В., РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОГО МОВЛЕННЯ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ВЕЧІРНЬОЇ ШКОЛИ	342
Микитюк Ж. М., ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ ВПО ПІД ЧАС ЇХ ПЕРЕБУВАННЯ У ХУТСЬКІЙ СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ І-ІІІ СТУПЕНІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	344
Миколайчук А. В., НЕНАСИЛЬНИЦЬКЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	348
Міськов Г. В., ОСВІТНІ ПОТРЕБИ ГЛУХИХ ЗДОБУВАЧІВ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ	354
Москалюк І. В., ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОГО КЛІМАТУ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ	358
Мякушко О. І., ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІК АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ	362
Новіцька Л. Ф., ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НУШ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	368
Обухівська А. Г., ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ І ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	373
Овчаренко О. Ю., ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	379

спостережень, для отримання більш повної інформації про учня з особливими освітніми потребами, вчитель може скористатись допомогою фахівців інклюзивно-ресурсного центру, практичного психолога закладу освіти, батьків та інших педагогів – членів команди психолого-педагогічного супроводу дитини.

Створюючи сприятливі умови для учнів з ООП, які навчаються в інклюзивних класах, в першу чергу застосовуються адаптації – зміна методів та способів навчання з урахуванням їх індивідуальних потреб. Адаптації навчальних матеріалів включають пристосування до пізнавальних можливостей учнів навчальних посібників, наочних, дидактичних, роздаткових матеріалів, застосування спеціального обладнання: комп'ютера, калькулятора, системи для підсилення звуку, оптичних пристроїв, техніки для комунікації, диктофона, програми голосового введення тексту, спеціальної клавіатури, спеціальних зошитів, трафарету для дотримання рядків, тощо. Більшість дітей, які мають труднощі у виконанні навчальних завдань, потребують адаптацій у вигляді карток: -схем, -правил, -алгоритмів, -підказок, -інструкцій, -зразків, -довідок, тощо.

Найважливіше завдання, що стоїть перед педагогами інклюзивного класу, крім освітнього, – сформувати дружнє середовище та забезпечити сприятливі умови для позитивної взаємодії всіх дітей в класі. В класі має панувати такий психологічний мікроклімат, в якому діти з ООП відчуватимуть не просто підтримку, а цінність та важливість власне себе. Вчитель має показувати їх як людей, які роблять внесок у життя класу в процесі навчання, в соціальних ситуаціях, позакласному просторі та житті своєї родини.

Формуючи та вдосконалюючи інклюзивну компетентність педагога щодо його здатності забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня, ми перш за все гарантуємо всім дітям однакові права на якісну освіту у дружньому до кожного учасника освітнього процесу інклюзивному середовищі та маємо більше свободи для професійної самореалізації педагогів.

Список літературних джерел:

1. Концепція «Нова українська школа», – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Миронова С.П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: науково-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2020 – 176 с.
3. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на 2023-2030 роки (проект) – URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2023/06/13/НО-proyekt.Nats.strat.rozv.inklyuzyv.navch.2023-2030-13.06.2023.docx>
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. Bibik, Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
5. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

Мартинчук Олена Валеріївна,
доктор педагогічних наук, доцент
Бородата Жоана, Гомон Яна, Кордиш Юлія
здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 016 Спеціальна освіта
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У КОНТЕКСТІ РОЗРОБЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПРОФІЛЮ ВЧИТЕЛЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Реалізація Концепції Нової української школи (2016) спрямована на зміну підходів до: навчання та викладання, змісту освіти для учнів, академічної свободи вчителів та їх реалізації як професіоналів, партнерства між батьками та школою (Міністерство освіти і науки України). У Концепції Нової української школи простежується важливість забезпечення підтримки навчальної

діяльності, соціально-емоційного розвитку та прийнятної поведінки учнів з особливими освітніми потребами, оскільки це створює ще більші можливості для залучення всіх дітей до загальноосвітнього простору та розкриття їхнього потенціалу. Однак для цього потрібні педагоги зі сформованими компетентностями у сфері інклюзивного навчання, у тому числі й фахівці зі спеціальної освіти.

В Україні започатковано практику розроблення професійних стандартів – затверджених в установленому порядку вимог до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій (Міністерство економіки України). Проте ці стандарти відсутні для фахівців зі спеціальної освіти: вчителів спеціальної освіти, вчителів-логопедів тощо. Не в усіх, але в деяких країнах Північної Америки та Європи, які забезпечують якісні послуги дітям з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі, наявні професійні стандарти спеціальних педагогів. Тому вивчення

міжнародного досвіду є надзвичайно важливим в аспекті пошуку шляхів реагування на сучасні виклики, що постали в освіті протягом останніх років:

низький рівень навчання учнів корисним умінням; зниження якості освіти; невідповідність потребам економіки, недостатній рівень підготовки педагогів до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, в інклюзивному освітньому просторі (Л. Гриневич, О. Мартинчук, Т. Скрипник, Н. Софій та ін.).

Дослідження останніх років свідчать, що педагоги закладів загальної середньої освіти не достатнім чином розуміються на тому, як ефективно підтримати своїх учнів під час освітнього процесу та дозволити їм реалізувати свій потенціал за умови наявності різних освітніх труднощів. Тоді як вчитель

спеціальної освіти може сприяти подоланню цих труднощів та підвищенню якості навчання дітей з особливими освітніми потребами, а вчителю надати шляхи та інструменти своєчасної підтримки учня в разі виникнення подібних ситуацій (R. Achmadtullah, C. Dukes, P. Lamar-Dukes, S. Mackenzie, Y. Nuraeni,

M. Nurtanto, R. Rasmitadila, A. Samsudin, A. Tambunan). Зважаючи на наявні євроінтеграційні процеси в Україні та потребу у пошуку шляхів ефективного

забезпечення інклюзивного навчання, важливим постає питання вивчення передового зарубіжного досвіду у цій сфері, що дасть змогу поліпшити власну освітню практику.

Важливо констатувати, що наразі в українських школах немає жодної посади, серед посадових обов'язків якої є компетентна опіка питаннями впровадження інклюзивного навчання. У вітчизняних закладах освіти працюють вчителі-дефектологи, вчителі-логопеди, до функціональних обов'язків яких входить надання корекційно-розвиткових послуг.

Натомість, у закладах освіти США, низки європейських країн, які дбають про якісне інклюзивне навчання, наявні відразу декілька таких посад у школах: вчитель спеціальної освіти (Special educational needs (SEN) teacher) або спеціальний педагог (special education teacher), а також наявна посада, пов'язана з координаційно-управлінською діяльністю – адміністратор спеціальної освіти (Administration of Special Education), координатор з питань особливих освітніх потреб (SENCO).

Україна, яка виборює наразі свій європейський демократичний шлях розвитку в умовах сучасних глобальних трансформацій, потребує відходу від формалізму та пошуку реальних ефективних шляхів підтримки учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі.

Відомо, що підтримка кожної особливої дитини в освітньому процесі – це командна робота, і головною умовою впровадження узгодженої діяльності команди супроводу є наявність у цій команді лідера, координатора, компетентного у питаннях навчання, розвитку і соціалізації. Цю роль могли би взяти на себе вчителі спеціальної освіти (така професія введена до Національного класифікатора професій у 2022 р.).

Аналіз міжнародного досвіду (професійних стандартів, професійних профілів вчителя спеціальної освіти / спеціального педагога: стандарт початкової професійної підготовки спеціальних педагогів на основі практики Сполучених Штатів Америки; професійний стандарт логопедів Великобританії; професійний стандарт логопедів Австралії; стандарти вчителів спеціальної та

інклюзивної освіти (SEN) Об'єднаних Арабських Еміратів; професійний профіль спеціального педагога (SEN) Сполучених Штатів Америки) у контексті його імплементації у вітчизняну освітню практику показав, що вчителі спеціальної освіти у закладі освіти з інклюзивним навчанням можуть виконувати наступні функції:

- виявлення й оцінювання освітніх потреб;
- здійснення моніторингу динаміки успіху учнів з особливими освітніми потребами;
- координація процесу розроблення індивідуальної програми розвитку;
- впровадження індивідуальної програми розвитку;
- здійснення моніторингу динаміки успіху учнів з особливими освітніми потребами;
- оновлення індивідуальної програми розвитку протягом навчального року за наслідками моніторингу прогресу у досягненні учнями цілей;
- адаптація загальноосвітніх уроків відповідно до потреб учнів;
- планування заходів, які відповідають здібностям учня з особливими освітніми потребами;
- навчання учнів у класі, у малих групах та індивідуально;
- проведення корекційно-розвивальних занять;
- обговорення прогресу учнів з батьками, іншими вчителями, консультантами та адміністраторами;
- наставництво асистентів учителів, які працюють з учнями з особливими освітніми потребами;
- надання порад і рекомендацій класним керівникам, вчителям-предметникам, асистентам вчителів з питань підтримки навчальної діяльності, соціально-емоційного розвитку та прийнятної поведінки учнів осіб з особливими освітніми потребами;

- надання порад адміністрації закладу щодо створення інклюзивного освітнього середовища;
- безпосередня участь у створенні комфортного безпечного середовища у закладі освіти;
- налагодження міжвідомчої взаємодії за межами школи;
- розвиток інклюзивної культури та практики у закладі освіти.

Отже, наразі (зважаючи на наявні виклики перед системою освіти) школі потрібен фахівець зі спеціальної освіти, який несе відповідальність за забезпечення освітніх потреб дітей та якість інклюзивного навчання, адже кадрове забезпечення є основою покращення навчання, виховання, розвитку та соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

Враховуючи вищезазначене, професорсько-викладацький склад кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка спільно зі здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта здійснює низку досліджень у межах реалізації наукової теми кафедри «Професійний профіль спеціального педагога у контексті забезпечення якості інклюзивної освіти» (2021-2026 р.р.), що передбачає розроблення: професійного профілю спеціального педагога як координатора освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами; критеріїв якості діяльності спеціального педагога в інклюзивному освітньому просторі; шляхів реалізації діяльності спеціального педагога як експерта з інклюзивного навчання.

Вважаємо, що розроблений нами професійний профіль вчителя спеціальної освіти може у майбутньому стати основою для розроблення відповідного професійного стандарту за умови появи посади вчителя спеціальної освіти у штатному розписі вітчизняних закладів дошкільної та загальної середньої освіти.

Список літературних джерел:

1. Скрипник Т., Мартинчук О., Софій Н., Бабич Н. Координація команди супроводу дітей з особливими освітніми потребами в аспекті